

WYDAWNICTWO UMCS

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. V

SECTIO N

2020

ISSN: 2451-0491 • e-ISSN: 2543-9340 • CC-BY 4.0 • DOI: 10.17951/en.2020.5.15-19

Wprowadzenie

Introduction

Oddajemy w Państwa ręce piąty numer czasopisma „Annales UMCS sectio N (Educatio Nova)”. Pierwszy rocznik został poświęcony zagadnieniom edukacji logopedycznej, drugi – emocjom, następny – perspektywom kształcenia, kolejny zaś problematyce oceniania i ewaluacji, natomiast niniejszy koncentruje się wokół szeroko rozumianej aksjologii w języku, literaturze, mediach i edukacji.

Nasze postrzeganie świata, wraz z całym skomplikowaniem elementów go współtworzących, znamionuje ocenianie¹. Zdaniem Jadwigi Puzyniny, nestorki polskich badań aksjologicznych, za wartość uznajemy „coś dobrego, cennego, ku czemu dążenie leży w ludzkiej naturze”². Przedstawione na kartach obszernego numeru „Educatio Nova” zagadnienia związane z aksjologią cechują się tematyką różnorodnością i wielością ujęć. Oprócz tekstów rodzimych badaczy w roczniku znajdują się artykuły pracowników zagranicznych ośrodków akademickich i naukowych, m.in. z Brazylii, Francji, Ukrainy i USA, co znacząco wzbogaciło perspektywę oglądu.

Niniejszy numer został podzielony na trzy uzupełniające się części. Pierwsza z nich – „Aksjologia a dydaktyka polonistyczna” – ma charakter bardziej ogólny, dotyczy zagadnień z zakresu polonistycznej edukacji do wartości, powinności

¹ Wartości jako przedmiot badań były szeroko omawiane przez krytyków literackich i naukowców. Zob. m.in. artykuł Leszka Tymiakina pt. *O triadzie komunikacyjnej: wartościowanie – emocje – ekspresja* („Annales UMCS sectio N (Educatio Nova)” 2017, nr 2, DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/en.2017.2.199>), w którym autor przywołuje kluczowe pozycje dotyczące badań aksjologicznych.

² J. Puzynina, *Język wartości*, Warszawa 1992, s. 14.

dydaktyki, rozwoju współczesnej kultury, antropologii czy etycznych wymiarów szkolnej komunikacji. Lekturę inicjuje tekst Anety Grodeckiej zatytułowany *Myślenie w systemie poznawczym i w świecie wartości. O powinnościach dydaktyki w dobie neuronauki*, traktujący o podstawach dydaktyki mentalnej współtworzonej przez zintegrowane kształcenie myślenia, percepcji, uwagi i systemu wartości. W kolejnym opracowaniu Anna Ślósarz przybliży społeczne zobowiązania, które – jak wykazuje badaczka – dydaktyka polonistyczna nie w pełni realizuje. Autorka postuluje aktualizację celów, strategii, metod i środków kształcenia, usunięcie określonych sposobów interpretacji dzieł oraz większą kooperację ze środowiskami okołopedagogicznymi. Ten ważny tekst, jako że (jak wszystkie szkice w tomie) powstał przed doświadczeniem pandemii koronawirusa, warto skonfrontować z rzeczywistością, w której nieoczekiwanie się znaleźliśmy, a której konsekwencje uwidaczniają się nie tylko w przestrzeni edukacji polonistycznej. Małgorzata Karwatowska w szkicu *O potrzebie zachowań etycznych we współczesnej edukacji* odnosi się do aksjologicznych wymiarów grzeczności oraz przedstawia zmiany związane z agresją słowną i fizyczną w szkole. Podstawą etyki komunikacji badaczka czyni tworzenie relacji międzyludzkich, gdzie binarną opozycję *ja (my) – on (oni)* zamienia się na wspólną kategorię *my* (uczniowie i nauczyciel). Tekst Ewy Ogłózy na temat nurtu antropocentryczno-kulturowego w dydaktyce literatury zamyka część ogólną numeru. Zwięzłe zostały tu omówione kluczowe teksty teoretyczne, w swoisty sposób zapowiadając kolejny dział, ukazujący ujęcie praktyczne.

Na drugą, rozbudowaną część numeru, zatytułowaną „Lektura w kontekstach”, składa się 14 tekstów traktujących o różnych dziełach literackich, skupionych m.in. wokół praktyki szkolnej i nośników wartości. Sekcję rozpoczyna szkic Krzysztofa Maliszewskiego pod frapującym tytułem *Grawitacja lektury. O (możliwym) sprzężeniu filologii i pedagogiki*, w którym autor formułuje tezę o potrzebie radykalizacji dyskursu dotyczącego praktyki czytania, postulując lekturę egzystencjalną, która „musi stać się życiodajnym fundamentem myślenia o edukacji”. W kolejnym opracowaniu Danuta Łazarska omawia znaczenie postaci literackiej w celu otwarcia nastolatków na rozważania o charakterze aksjologicznym. Autorka odwołuje się do badań oraz opowiadań z tomów *Gorzkiej czekolady*. W trzecim artykule tej części, zatytułowanym *Multimedialny moduł tematyczny (MMT), czyli o głośnym czytaniu jako aksjologicznej edukacji na lekcjach polskiego w szkole średniej*, Elżbieta Kotarba opisuje badania dotyczące czytania na przykładzie lekcji o *Królu Edypie*. Jak przekonuje autorka, w dobie mediów elektronicznych, będących dla młodego pokolenia głównym nośnikiem wartości i pseudowartości, głośna lektura wydaje się kluczowa przy omawianiu trudniejszych i bardziej wymagających pozycji. Z kolei Małgorzata Wójcik-Dudek w inspirującym studium *W imię spotkania. Antroponomastyka*

– *lektura – etyka* na podstawie wybranych lektur dowodzi, że deszyfryzacja imienia postaci literackiej na lekcjach polskiego pozwala wyjść poza schematy interpretacyjne i może przerodzić się w warsztaty z etyki. W piątym artykule tej części Aneta Wysocka przybliży kwestię przydatności w praktyce szkolnej piosenki Wojciecha Młynarskiego pt. *Róbmy swoje!*, którą badaczka uznaje za współczesną parenezę etosu inteligenckiego. W kolejnym tekście Magdalena Ochwat porusza wciąż mało eksplorowany, a ważny problem kształtowania i wzmacniania postaw proekologicznych na lekcjach poświęconych literaturze. W związku z klimatycznymi strajkami młodzieżowymi i zainteresowaniami uczniów tematem globalnego ocieplenia zajęcia szkolne, wpisujące się w nurt humanistyki ekologicznej, wydają się nie tylko atrakcyjne, lecz także konieczne.

W kolejnych dwóch artykułach autorki wiążą wartości przekazywane na lekcjach literackich z przestrzenią pozaszkolną. Wioletta Żórawska relacjonuje działania niespełna dwudziestoletniego projektu „Bielski Norwid” w województwie mazowieckim, łączącego lokalne środowisko z szeroko zakrojonymi przedsięwzięciami szkolnymi związanymi z patronem placówki oświatowej. Natomiast Marta Rusek w tekście pt. *Mnemosyne w muzeum i w szkole* szczegółowo przybliży wartość pamięci kulturowej w edukacji polonistycznej w kontekście transformacji zachodzących w działalności muzeów.

Autorki trzech następnych szkiców koncentrują się wokół konkretnych literackich ujęć kobiecych. W pierwszym z nich, pt. *Jasna, promienna i optymistyczna – o wartościach opowiadań Zofii Żurakowskiej*, Elżbieta Kruszyńska przekonuje do zapomnianej twórczości pisarki dla dzieci i młodzieży z dwudziestolecia międzywojennego. Badaczka podkreśla, że mimo zmian realiów, wizerunku szkoły czy relacji między młodzieżą a dorosłymi przekaz Żurakowskiej jest aktualny, przyświecają mu takie wartości, jak: wolność, bezinteresowność, tolerancja, życzliwość i miłość. W kolejnym tekście Małgorzata Gajak-Toczek ukazuje kobiecy punkt widzenia poetki poprzez zestawienie utworów Anny Świrszczyńskiej traktujących o starości kobiet z wybranymi dziełami malarskimi. Kobiecą perspektywę zamyka artykuł Agaty Patalas zachęcający do prowadzenia lekcji literackich poświęconych poezji m.in. Elizabeth Bishop według zasad dydaktyki uważności, rozumianej jako docenianie zwykłej codzienności, detali, a także do przeżycia i zrozumienia sposobu konceptualizacji twórcy oraz recepcji literatury zbliżonej do odbioru dzieła malarskiego.

Ostatnie trzy teksty tej części ukazują inne literackie oblicza wartości. Otwiera je artykuł Grażyny B. Tomaszewskiej zatytułowany *Męka dwuznaczności i egzorcyzmy*, traktujący o specyfice egzystencjalnej aksjologii Czesława Miłosa opisaney na przykładzie jednego z ostatnich tomików poety, w którym – jak wykazuje badaczka – uchwycone zostały niejednoznaczna religijność oraz

pragnienie wyjścia poza antynomię istnienia piękna wespół z okrucieństwem życia. Tekst Artura Sadeckiego dotyczy wybranego utworu Antona Czechowa (*W domu / Дома*). Celem opowiadania jest przekazanie dzieciom odpowiednich wartości – fabuła skupia się wokół przekonania syna do szkodliwości palenia papierosów. Badacz odwołuje się do teorii umysłu oraz podkreśla wagę narracji w procesie rodzicielskiego wychowania. Z kolei Artur Timofiejew w swoim opracowaniu bada w kontekście aksjologii sentymentalnej prozę dokumentarną epoki napoleońskiej na przykładzie pism Franciszka Wiktora Dmochowskiego wydanych przez Andrzeja Edwarda Koźmiana.

„Między kulturami” to trzecia i zarazem ostatnia część niniejszego numeru. Obszerność i różnorodność tej sekcji, w skład której wchodzi 14 artykułów, zachęca do wyróżnienia tu kilku kręgów tematycznych. Pierwszy i największy z nich współtworzy osiem tekstów dotyczących wartości w kontekście kompetencji międzykulturowych, w tym tematów związanych z glottodydaktyką i nauczaniem języka polskiego jako obcego. Dział rozpoczyna tekst Ewy Głazewskiej będący refleksją nad rolą kompetencji międzykulturowych w tworzeniu otwartego społeczeństwa pluralistycznego, czemu mają służyć studia *Intercultural Communication in Education and the Workplace* prowadzone na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W kolejnym Ivana Pondelíková (Styková) bada różnice między Wschodem (na przykładzie Iranu i Afganistanu) a Zachodem (na przykładzie USA i Słowacji) w odniesieniu do wymiarów kultur narodowych Hofstede’a oraz wybranych utworów Betty Mahmoody i Khaleda Hosseiniego. W trzecim artykule tej części, zatytułowanym *Stawanie się człowieka pogranicza*, Renata M. Sigva omawia tytułowe zagadnienie w ujęciu filozoficzno-pedagogicznym, ukazując dynamizm jednostki przekraczającej granice terytorialne i aksjologiczne. Z kolei Maria Dorota Szoska artykułem pt. *Jaką wartością jest naród? Rozważania na marginesie „Narodzin narodu” Kamila Polaka* przenosi czytelnika ponownie w przestrzeń praktyki szkolnej, a także odwołuje się do mediów jako nośnika wartości, opisując doświadczenia z warsztatów dla młodzieży. W kontekście przywołanej w tytule etiudy filmowej przedstawione zostały opinie uczniów na temat przynależności narodowej, ujawniające ich sposób konceptualizacji.

Szkic Kingi Siatkowskiej-Callebat pt. *Glottodydaktyka kulturowa za granicą – kilka uwag z praktyki nauczania* otwiera dyskusję nad zagadnieniami aksjologicznymi w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Autorka opisuje specyfikę paryskiego ośrodka akademickiego na przykładzie pracy z wybranymi tekstami kultury. Z kolei Maria Waclawek w artykule pt. *Od adaptacji do spektaklu na motywach dzieła – z doświadczeń glottodydaktycznych* przybliża inscenizacyjne mechanizmy transkodowania utworów literackich na użytek cudzoziemskiego odbiorcy. Autorka przekonuje, że zajęcia teatralne służą nie

tylko nauce języka, lecz także lepszemu poznaniu i przyswojeniu docelowej kultury. Natomiast Renata Rusin Dybalska porusza zagadnienie podręczników szkolnych jako źródła danych wartości – analizuje podręczniki do nauki polskiego dla Czechów z przełomu XIX i XX wieku, które dodatkowo informują o ówczesnych czesko-polskich kontaktach. Glottodydaktyczny krąg tematyczny zamyka tekst Dariusza Piechoty na temat specyfiki glottogeragogiki – dydaktyki nauczania języków obcych skierowanej do seniorów, w tym konieczności opracowania programów, podręczników i pomocy dydaktycznych uwzględniających potrzeby i zainteresowania tej grupy studentów.

Tekst Katarzyny Dziwirek pt. *Ucieczka od etymologii? Korpusowe studium polskich przysłówków wzmacniających* dotyczy języka jako narzędzia wartościowania. Autorka koncentruje się na polskich przysłówkach pełniących funkcję modyfikującą (wzmacniającą) znaczenie przymiotników. Natomiast szkic Patrizia Malloggi pt. *Kulturowa symbolika kolorów na przykładzie koloru żółtego* poświęcony jest wycinkowi kulturowego obrazu świata – symbolice koloru żółtego, zarówno jego znaczeniu uniwersalnemu (międzykulturowemu), jak i właściwemu dla kultury niemieckiej.

Grupę tekstów zamykającą numer, *last but not least*, tworzą cztery artykuły ukazujące zewnętrzne spojrzenie na wybrane aksjologiczne aspekty kształcenia. Fabiana Diniz Kurtz i Denilson Rodrigues da Silva referują teoretyczne podstawy wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych / teleinformatyki (ITC) w procesie szkolenia nauczycieli w Brazylii. Z kolei Yuliia Kulimova w tekście skierowanym do przyszłych nauczycieli szkoły podstawowej opisuje wykorzystanie esteterapii w praktyce dydaktycznej. Jak przekonuje autorka, przywołane techniki, gry, ćwiczenia i zadania służą rozwijaniu takich wartości, jak: uczciwość, dobroć, honor, wolność, równość, samodyscyplina czy kreatywność. Vadym Kobylchenko oraz Irina Mikhnovetskaya natomiast przybliżają w swoich artykułach problematykę aksjologiczną w edukacji przedszkolnej. Pierwszy tekst ma charakter teoretyczny, dotyczy kształtowania wartości wśród podopiecznych, drugi zaś podsumowuje wyniki badań nad specyfiką formowania się wartości społecznych u dzieci z zespołem Downa.

Jak widać z powyższego przeglądu, niniejszy numer traktuje o różnych problemach szeroko pojmowanej aksjologii, ukazując wartości jako przedmiot badań międzynarodowych i interdyscyplinarnych, ze szczególnym uwypukleniem aspektów związanych z kształceniem. W imieniu redakcji życzę Państwu dobrej lektury, mając nadzieję, że zarówno bieżący rocznik, jak i pozostałe numery czasopisma „Annales UMCS sectio N (Educatio Nova)” zyskają Państwa uznanie.